

Norsk

Formål og perspektiv

Norskfaget har en universell rolle i skolen. Det er medium og utgangspunkt for danning og utdanning. Gjennom språket formidles kunnskap, deles opplevelser, og mening gis til aktiviteter. Gjennom arbeid med faget norsk skal elevene bli trygge språkbrukere og bevisste på sin egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende fellesskap der flerspråklighet blir verdsatt som en ressurs.

Språkets estetiske kvaliteter inviterer til skaperglede og oppmerksomhet. Som dikterens og diktningens instrument og medium åpner språket for en uendelig rikdom av kunstneriske erfaringer. Gjennom poesens intense uttrykk og prosaens kulturformidlende og kritiske kvaliteter bygges broer mellom det indre og det ytre. I alt fra stille bønn til global digital kommunikasjon er språket medium for tilstedeværelse, bevissthet, utvikling og ansvarlig deltakelse i demokratiske prosesser. Følelsenes språk forankrer og beriker. Handlingenes språk oppfordrer og etterspør. Språket nærer tenkningen og er en forutsetning for alt fra etisk orientering til kritisk analyse, forskning og teknologisk innovasjon. Språket er bærer av alt fra det dypeste religiøse og filosofiske innhold til hverdagens tilsynelatende trivialiteter. Samtidig er det stadig i endring og utvikling, så vel i det enkelte individ som i større språkfellesskap.

Det er norskfagets formål at elevene skal møte og være aktive og skapende i hele bredden av språkets muligheter. Norskopplæringen skal være en oppdagelsesreise i litteraturens mangfoldige erfaringer med ulike sjangrer, stiltyper og formuleringsnyanser kan hjelpe elevene til å sette ord på egne opplevelser på veien til seg selv og andre, til filosofien, kunsten og vitenskapen.

På denne utviklingsveien har grammatikken en særlig plass i norskfaget. Også grammatikk innebærer en oppdagelsesferd i språkets egen verden av lovmessigheter. Her kan elevene i mange år utfordres og selv utforske ordklasser, bøyningsformer, setningsdeler, ordstillinger, men også språklige og retoriske virkemidler i ulike sjangrer og medier.

Helt grunnleggende, og egenartet for steinerskolene, er at den faglige utviklingen tar et utgangspunkt i livfulle, billedrike fortellinger som gir næring til både fantasi og forestillingsevne og utvider elevenes språk- og begrepsverden. Skatter fra verdens kultur- og litteraturhistorie formidles slik for elevene gjennom alle årene på barnetrinnet. Daglig fortelling fra læreren kan følges opp gjennom elevaktiviteter som samtale, gjenfortelling, skriving, tegning, dramatisering.

Gradvis innføres et mer analyserende, abstraherende element, men på en slik måte at elevene fortsatt har mulighet til å tilegne seg begrepene gjennom eget arbeid. Denne lengre vei understøtter en dypere forankring av språk og begreper og bidrar helt vesentlig til steinerskolens mål om å oppdra hele mennesket i en alderstilpasset utviklingstakt. Da kan norsk bli et dannelsesfag som rommer en vedvarende stimulans til identitetsutvikling, kulturinnsikt og evne til kommunikasjon.

Elevene utvikler ferdigheter og kunnskaper i norskfaget gjennom et høyt aktivitetsnivå med variert og engasjert deltakelse. En daglig aktivitet gjennom alle år er et øvende muntlig arbeid med poetisk og dramatisk språk. Elevene blir kjent med en litterær skatt, på bokmål og nynorsk, fra fjern og nær, fra nåtid og fortid. Ved skolestart er dette daglige muntlige arbeidet også nært knyttet til erfaringer med lydenes kvaliteter og med rim og rytme i språket.

Et viktig særmerke i begynneropplæringen er at elevene ut fra motiver i fortellestoff og andre nære erfaringer tegner former som blir til bokstaver, og at veien til lesing går via skriving. Skrive-

leseopplæringen begynner som en aktiv billedprosess knyttet til nære og kjære innhold og går en vei fra konkret til abstrakt. Veien til en bred lesekompetanse går fra å lese det man selv har skrevet til å lese ukjent tekst, fra lesing i kor til lesing alene, fra høytlesing til stillelesing, fra å leve seg inn i tekst til kritisk analyse og vurdering.

Sentralt i alle klasser står møtet med et bredt utvalg av skjønnlitteratur, på bokmål og nynorsk. Å vekke leseglede og evne til dybdelesing er et prioritert formål. Det dreier seg om å lære seg å lese på flere nivåer. Tolkning og kritisk analyse av tekster i ulike sjangrer er en del av dette.

Muntlige ferdigheter har en sentral plass i norskfaget. Lærers framstillinger av lærestoff og fortellinger stimulerer elevene til muntlig egenaktivitet gjennom samtale og gjenfortelling, tolkninger og videre bearbeidelse. Minst like sentralt står utviklingen av elevens skriftlige evne. Erfaringen er at de unge elevene blir skriftlig produktive når de har noe å skrive om, det vil si når de er berørt av noe i sitt indre. Det viktigste tilfanget av stoff som elevene har opparbeidet, kommer i steinerskolen fra hovedfagsopplæringen. Læreren er til å begynne med den viktigste kilden. Etter hvert øver elevene metoder for å supplere med egen lesning, egne undersøkelser eller gjennom gruppearbeid. Elevene skriver mye og får mange muligheter til å uttrykke seg i ulike sjangrer. Læreren er en aktiv veileder i dette arbeidet.

Norskfaget er et bredt fagområde og dermed en naturlig base for møter med alle slags tekster, for refleksjoner, debatt og vurderinger av de forskjelligste former for menneskelig kultur og utfoldelse. Kildebruk, kildekunnskap og kildekritikk er viktig for å manøvrere trygt i dagens mangfoldige tekstunivers. Det fundamentale i steinerskolen er likevel den direkte kontakten elevene imellom og mellom lærer og elev. Her er dialogen og det levende ord den formidlende bro.

Kompetansemål

Kompetansemål etter 4. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til, gjenfortelle og samtale om fortellinger
- bearbeide fortelling gjennom tekst, bilde og dramatisering
- samhandle med andre i øvelser med språk, bevegelse og drama og framføre dikt på bokmål og nynorsk etter minnet
- delta i samtale om lærestoff og andre temaer; lytte til andre og ta ordet etter tur i samtaler
- skrive med funksjonell håndskrift og bruke kunnskap om sentrale rettskrivnings- og tegnsetningsregler i eget skrivearbeid
- fortelle om egne opplevelser, muntlig og skriftlig
- utvikle tekster i ulike sjangrer, alene og i samarbeid med andre, og skape tekstsider der bilde og tekst utgjør en helhet
- lese tekster med vekt på høytlesing som formidling
- velge bøker ut fra egne interesser og leseferdigheter
- lese ukjent tekst i samsvar med egen leseutvikling og samtale om lesetekster
- utforske og samtale om forskjeller og likheter mellom talespråk og skriftspråk
- beskrive og finne eksempler på sentrale ordklasser

Kompetansemål etter 7. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til, lese og formidle fortellinger, samtale om fortellingens innhold og form og bearbeide innholdet gjennom tekst og bilde
- samarbeide med andre om dikt og dramatisering
- referere, samtale om og presentere fagstoff, muntlig og skriftlig
- lese ukjent tekst høyt, med flyt og forståelse
- gjengi innholdet i enkle litterære tekster på svensk og dansk
- beskrive innhold og språklige trekk i skjønnlitterære tekster på bokmål og nynorsk
- skrive med funksjonell håndskrift og på tastatur
- øve kildeøk, kildebruk og grunnleggende kildekritikk i arbeid med egne oppgaver
- gi og få tilbakemelding på tekst
- beskrive trekk ved sentrale skjønnlitterære og faglitterære sjangrer
- strukturere fortellende tekst og saktekst med sammenheng og god syntaks
- arbeide kreativt i utviklingen av tekster i ulike sjangrer og med ulike mottakere
- mestre sentrale rettskrivings- og tegnssettingsregler
- undersøke og beskrive ordklassene og morfologien i norsk, mestre grunnleggende syntaks og gjenkjenne sentrale setningstyper

Kompetansemål etter 10. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- delta i kunstnerisk bearbeidelse av dikt fra ulike litteraturhistoriske perioder
- formidle fortellende tekster gjennom høytlesning og som fri fortelling
- sette seg inn i og presentere fagstoff muntlig; velge passende presentasjonsform
- bruke begreper fra litteraturkunnskap i samtale om og utforskning av tekster i ulike sjangrer
- utforske og beskrive karakteristiske trekk ved litteratur, teater og film fra forskjellige epoker
- bearbeide fagstoff som tekst og bilde i arbeidsbok eller på annen relevant måte, analogt og digitalt
- skrive informative, reflekterende og argumenterende tekster på hovedmål og sidemål
- ta i bruk kunnskap om sjangernormer og språklige virkemidler i egen kreativ tekstskaping
- planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst
- vurdere estetiske og retoriske virkemidler i sammensatte tekster i informasjons- og underholdningsmedier, reklame og kunst
- bruke kilder på en kritisk måte, mestre grunnleggende regler for sitatteknikk og henvisningspraksis
- gjøre rede for og ta i bruk grunnleggende prinsipper for personvern og opphavsrett
- uttrykke egne meninger i diskusjoner på en saklig måte og kunne gjengi andres meninger
- drøfte hvordan språkbruk kan virke diskriminerende og trakasserende
- forklare ved hjelp av begreper fra grammatikk og tekstkunnskap hvordan tekster er bygget opp
- skrive hovedspråket ortografisk og grammatikalsk korrekt, uttrykke seg med et variert ordforråd og bruke sentrale teknikker for tekstbinding
- utforske og reflektere over språklig mangfold i Norge og gjøre rede for utbredelsen av de samiske språkene og for rettighetene for samisk språk i Norge
- gjøre rede for hovedtrekk i norsk språkutvikling etter 1814 og forklare hvorfor vi har to likestilte skriftspråk i Norge i dag

Sentrale innhold

2. klasse

Fortellestoff

- Norske folkeeventyr
- Folkeeventyr fra Europa og andre deler av verden
- Naturfortellinger, natursagn
- Skjønnlitterære fortellinger
- Gjenfortelling, samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Samtale om innhold og oppgaver i faget
- Dele erfaringer og opplevelser
- Undring og eksperimentering med språk
- Rim, regler og dikt
- Språkleker
- Regelleker

Skriftlig språk

- Formtegningsøvelser
- Lyd-bokstavforbindelsene
- Tegning og forming av de store bokstavene
- Skrive ord og tekster
- Skrive-leseøvelser

Språkkunnskap

- Fonologisk oppmerksomhet
- Rimord, stavelser/rytmen i ord

3. klasse

Fortellestoff

- Dyrefabler og dyre-eventyr
- Skjønnlitterære fortellinger om dyr
- Samiske eventyr
- Kunsteventyr
- Legender fra kristen tradisjon og fra andre religiøse tradisjoner
- Natursagn og naturfortellinger
- Gjenfortelling, samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Muntlig bearbeidelse av innhold i opplæringen
- Utvikle oppgaver, gjøre avtaler
- Dele erfaringer og opplevelser
- Samtale knyttet til hendelser i natur og kultur

- Fortelle og presentere for klassen
- Dikt og tradisjonsstoff om dyr
- Dikt om natur og kultur, bokmål og nynorsk
- Miming, dramaøvelser
- Mer krevende regelleker og bevegelsesleker

Skriftlig språk

- Formtegning
- De små bokstavene
- Alfabetet
- Orddiktater
- Tekster til avskrift og lesing
- Skape tekster
- Leseøvelser
- Høytlesing og stillelesing

Språkkunnskap

- Oppmerksomhet for skrivemåter
- Skrivemåter av høyfrekvente, ikke-lydrette ord

4. klasse

Fortellestoff

- Fortellinger fra Det gamle testamentet
- Sagn fra jødisk, kristen og islamsk tradisjon
- Fortellinger om håndverk, jordbruk og fiske
- Fortellinger om kultur og arbeid i samisk tradisjon
- Gjenfortelling, samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Muntlig bearbeidelse av undervisningsstoff og lesestoff
- Utvikle oppgaver knyttet til innhold i opplæringen; valg og tilpassing
- Dele erfaringer, ytre meninger
- Samtale knyttet til hendelser i natur og kultur
- Fortelle og samtale om bøker
- Bibelvers og sang på hebraisk
- Arbeidsvers og arbeidssanger fra folketradisjon
- Samisk språk og sang
- Dikt og sang med naturmotiver
- Dramaøvelser

Skriftlig språk

- Formtegning
- Sammenhengende håndskrift
- Felles arbeid med tekster; dele tekster
- Skape egne tekster
- Arbeid med helheten av tekst og bilde
- Skrive med mottaker

- Øve rettskrivning
- Felles lesestoff, lese høyt og stille
- Egne valg av skjønnlitteratur og fagbøker

Språkkunnskap

- Fortellesetninger, spørresetninger, utropsetninger
- Substantiv, adjektiv, verb

5. klasse

Fortellestoff

- Norrøne myter og heltesagn
- Fortellinger fra norsk vikingtid
- Samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Undervisningssamtale om fagstoff
- Fortelle, samtale, drøfte
- Resitasjon, blant annet fra Eddadikningen, også på norrønt
- Norske folkeviser
- Bevegelse og dramaarbeid
- Presentasjoner, bokomtaler

Skriftlig språk

- Høytlesing og stillelesing, felles og egenvalgte tekster, bokmål og nynorsk
- Skape arbeidsbøker i ulike fag; forskjellige teksttyper, helhet av tekst og bilde
- Fortellende tekster om egne opplevelser
- Skrive med mottaker
- Hente og bruke stoff til oppgaver og presentasjoner
- Øve og pleie håndskriften

Språkkunnskap

- Grunnleggende om norsk før og nå
- Grunnleggende formlære; verb, substantiv, adjektiv
- Utvide arbeidet med øvrige ordklasser
- Rettskrivning og tegnsetting

6. klasse

Fortellestoff

- Myter og fortellinger fra høykulturer i oldtiden
- Greske myter og heltesagn
- Samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Undervisningssamtale om fagstoff
- Samtale og drøfting av aktuelle spørsmål

- Resitasjonsøvelser; naturdikt
- Klassisk gresk diktning; heksameter
- Greske sanger, dikt med motiver fra gresk kultur
- Dramaøvelser
- Individuelle framlegg og presentasjoner

Skriftlig språk

- Høytlesing og stillelesing; skriftlig og muntlig bearbeidelse
- Lese enkle tekster på svensk, finsk, islandsk og dansk
- Tekstskaping; forskjellige slags tekster, tekst og bilde
- Finne og bruke kilder for skriftlige og muntlige oppgaver
- Bruk av fagstoff; lese sammensatte tekster
- Skrive med mottaker
- Pleie håndskriften

Språkkunnskap

- Grunnleggende om nordiske språk og språk verden rundt; oldtidens språk
- Grunnleggende om språkstil og språklige virkemidler
- Alle ordklassene og deres formlære
- Arbeid med rettskrivning og tegnsetting fortsetter

7. klasse

Fortellestoff – lesestoff

- Større skjønnlitterære fortellinger
- Fortellinger fra norsk og europeisk middelalder
- Samtale, bearbeidelse, dramatisering

Muntlig språk

- Samtale og fordypning av faglige innhold
- Drøfte aktuelle spørsmål
- Fortellende dikt, ballader
- Dikt på svensk og dansk
- Latin; ordspråk, dikt, sang
- Dramaøvelser
- Muntlige presentasjoner av fagstoff og oppgaver
- Fortelle fra og om bøker

Skriftlig språk

- Høytlesing, øve flyt og formidling
- Skjønnlitterære tekster i ulike sjangrer
- Dele leseerfaringer
- Samtale om fakta og fiksjon i tekster
- Litteratur knyttet til norskfaglige temaer
- Lesemåter for fagstoff, bruk av oppslagsverk og ordbøker
- Kildesøk, kildebruk, kildekritikk
- Skrive ulike typer fagtekster
- Skrive tekster med utgangspunkt i arbeid med språk og litteratur

- Presentere ferdige og uferdige tekster for medelever; gi og ta imot respons
- Skrive med mottaker
- Pleie en personlig håndskrift
- Øve skrivning på tastatur, ferdigheter i touch-metoden

Språkkunnskap

- Setningsanalyse; subjekt, verbal, objekter og adverbialer
- Videre øvelser med ordklassene
- Videre øvelser med rettskrivning og tegnsetting
- Språkstil, språklige virkemidler
- Språklig bevissthet: synonymymer, fremmedord, ordtak og faste uttrykk, ords historie
- Morfologi: sammensatte ord, prefikser og suffikser, endinger

8. klasse

Muntlig språk

- Biografier for fortelling, lesning og drøfting
- Dikt og lesestykker fra eldre og nyere tid, nynorsk og bokmål
- Litteraturhistorie gjennom forfatterbiografier
- Referere og diskutere innhold i litteratur og i ulike medier
- Eventyr, sagn, myte, fabel i forbindelse med sjangerlære
- Varierte måter å beskrive gjenstander, bilder, hendelser
- Diskusjon om aktuelle problemer og hendelser
- Muntlige framlegg og presentasjoner
- Referater fra innhold i opplæringen
- Kildesøk; øve kildekritikk

Skriftlig språk

- Høytlesing av dikt og prosatekst; vekt på formidling
- Lese korte utdrag av eldre litteratur
- Skrive gjenfortellinger av litterære tekster på nynorsk
- Skrive dagbok og brev med litterære forbilder
- Litteraturbaserte oppgaver
- Lese og skrive bokanmeldelser
- Øve lesestrategier, lage tankekart o.l.
- Oppbygging av fagtekster
- Utvikle tekster i forskjellige sjangre og modaliteter; skape sammensatte tekster

Språkkunnskap

- Sjangerlære, fiksjonslitteratur
- Språklige virkemidler og stil
- Skriveøvelser for å berike språket
- Repetisjon av ordklasser og setningsanalyse
- Setningslære, tegnsetting
- Rettskrivingsøvelser
- Fremmedord, synonymymer, antonymer

9. klasse

Muntlig språk

- Biografier fra fortid og nåtid for fortelling, lesning og drøfting
- Litteraturhistorie gjennom å kjenne forfatteres liv, verk og tid
- Dikt fra eldre og nyere tid, lesing og resitasjon, vekt på nynorsk lyrikk
- Drama- og improvisasjonsøvelse
- Undervisningssamtale
- Diskutere aktuelle spørsmål
- Undersøke og diskutere språklige og estetiske virkemidler i medier

Skriftlig språk

- Lesestoff til litteraturhistorien
- Lesing og skriftlig referat av nyere litteratur på nynorsk
- Skriveøvelser i saktekstsjangre
- Framlegg og presentasjoner
- Skriveoppgaver med drøftende og reflekterende karakter

Språkkunnskap

- Bakgrunnen for to skriftspråk i Norge
- Sidemålets grunnleggende grammatikk
- Dialekter, sosiolekter
- Fremmedord, lånord, nyord
- Billedlig språk
- Litterære stiløvelser
- De samiske språkene
- Grammatikk, rettskrivning, tegnsetting

10. klasse

Muntlig språk

- Samtaler om litteratur, innhold og litterære virkemidler
- Referater fra litteraturhistorieopplæringen; undervisningssamtale
- Resitasjon av dikt, fra norrøn tid til romantikken og videre til modernismen
- Litterære og andre faglige foredrag
- Drøfte språkbruk i offentlig og privat debatt; sosiale medier
- Utforske og drøfte språklig mangfold i Norge
- Lese, eventuelt dramatisere (deler av) skuespill

Skriftlig språk

- Norsk litteraturhistorie, fra norrøn tid frem til nåtid, med særlig vekt på romantikken
- Lese eldre og nyere ungdomsromaner, bokmål og nynorsk
- Særoppgave om en norsk forfatter; biografi og verk
- Utvikle tekster om litteraturhistorie, litteraturhistoriske essays
- Egne tekster med litteraturhistoriske forelegg
- Bruke kunnskap om sjangertrekk i egne tekster, bokmål og nynorsk
- Skriveøvelser, for eksempel med personifisering og intuitiv skriving
- Skriveoppgaver som utfordrer refleksjonsevnen, diktanalyser, argumenterende tekster

- Kildekvalitet, kildevalg til ulike typer tekst, referere til benyttete kilder
- Bruke tekstbehandlingsverktøy til utvikling, arkivering og systematisering av egne tekster
- Grunnleggende prinsipper for personvern og opphavsrett

Språkkunnskap

- Repetisjon av grammatikk, bokmål og nynorsk
- Utvide analysen og setningslæren; skrivestil, forfeltets betydning
- Sjangre innen sakprosa og fiksjon
- Gjenkjenne og skape informative, ekspressive og appellative tekster
- Språklige virkemidler som rim, rytme, humor, ironi, gjentakelse, kontraster og språklige bilder
- Retoriske begreper som logos, patos, etos
- Tekst- og bildeanalyse i forbindelse med sammensatte tekster i reklame og underholdningsmedier
- Grunnleggende trekk ved norsk språkhistorie

Sentrale arbeidsmåter

2. – 4. klasse

Hver skoledag i 2. – 4. klasse har elementer av norskfaget i seg. Det gjelder arbeid med dikt, bevegelse og språkbasert lek og lærers muntlig formidlete fortellinger som er integrert i periodeopplæringen, hovedfag.

Fortellestoff

Fortellestoffet er en skolering av lytteevne og en daglig øvelse i å danne og erindre egne indre bilder basert på språk uten ytre billedstøtte. Innholdet åpner for undring, estetiske opplevelser og refleksjon.

Fortellingene i 2. – 4. klasse har sitt tyngdepunkt i billedlig-symbolske fortellinger med rikt språk fra muntlig tradisjon. Undereventyr fra norsk, europeisk og internasjonal tradisjon er sentralt fortellestoff i 2. klasse. Natursagn fra muntlig tradisjon og nyskapte naturfortellinger gir stemme til dyr og planter, til vind og isbreer, til hav og elver. De er med på å legge et opplevelsesgrunnlag for naturfagsopplæringen og senere drøfting av bærekraftig utvikling. Sentralt i 3. klasse er dyrefortellinger, gjerne fabler fra muntlig tradisjon, på den ene siden og legender, særlig utvalgte helgenlegender, på den andre siden. I 4. klasse er kjernestoffet fortellinger fra Det gamle testamentet og skjønnlitterære fortellinger om menneskers arbeid i jordbruk, fiske og håndverk i nær fortid.

Før læreren forteller, blir gårsdagens fortelling gjenfortalt og samtalt om. Gjenfortelling er en arbeidsmåte som styrker elevenes mot og evne til å uttrykke seg. Gjenfortelling og samtale skaper et felles rom, en deling av erfaringer. Den individuelle hukommelsen utvides og sosialiseres.

Andre fortellinger kan velges i tillegg til kjernestoffet.

Når norskfaget står på planen for hovedfag, kan fortellestoffet gi temaer for skriving og lesing, for tegning og dramatisering.

Muntlig språk

Direkte møter mellom lærer og elever er sentral arbeids- og læringsmåte i alle fag. Talespråket er det fremste mediet for å møtes som mennesker, og utvikling av god samtalekultur er et sentralt anliggende fra første dag. I 2. – 4. klasse gjelder det især samtale omkring faglige innhold, samtale om årsløpet i natur og kultur og samtale om egne og felles erfaringer og opplevelser.

I den daglige undervisningssamtalen i 2. – 4. klasse blir innhold og arbeid fra dagene før hentet fram og utviklet videre. Gjennom åpne spørsmål fra lærer og elevenes refleksjoner og innspill blir dagens arbeidsoppgaver utviklet og avtalt.

Læreren leder også daglige økter med øvelse av dikterisk-poetisk språk. Små rim og større dikt læres fra munn til øre og utvikles gjennom uker til å bli språklige uttrykk som elevene trygt kan bringe videre på egen hånd. Koret av alle stemmer gir trygghet, mens oppdeling i grupper og enkeltstemmer gir utfordring og mestringsfølelse.

Diktutvalget skal være bredt: nytt og gammelt, på nynorsk og bokmål, knyttet til årstid, til hendelser og skapninger i naturen, til menneskelige forhold, til moro og alvor. Fortellestoff og innhold i opplæringen skaper en rød tråd i utvalget. Rim, regler og dikt kan ledsages av bevegelse eller dramatisering. Beveget språk er også del av arbeidet for å mestre romlige forhold (fram - tilbake, høyre - venstre), alene og sammen med andre. Språk, bevegelse og dramatisering kan utvides til små og større skuespill, der alle kan alt utenat og rollene kan gå på omgang, og der koret av klassens stemmer er viktigere enn enkeltprestasjoner.

Oppmerksomhet for lyder, rim og rytmer (stavelser) i språket styrker den språklige bevisstheten, en god følgesvenn på vei inn i skriftspråket. Leker og aktiviteter der språkets form, ikke innholdet, er det sentrale, kan fortsette i 3. og 4. klasse. Vanskegrad tilpasses enkeltelever og klassen som helhet.

Elevene bidrar til det muntlige arbeidet. I perioder kan de etter tur bidra med gåter og vitser, eller med 'dagens ord' i forskjellige varianter, eller fortelle om hendelser og interesser i eget liv.

Skriftlig språk

2. – 4. klasse er årene for grunnleggende erobring av skriftspråket. Å skrive og lese er ferdigheter for livet. Tidspress og forsering i henhold til fastsatte frister skal unngås. Lærerne utvikler selv sitt program for progresjon, og programmet endres og tilpasses elevene kontinuerlig. Arbeidet skal ha en driv og være så mangfoldig og variert at hver enkelt elev finner og/eller styrker sin vei inn i skriftspråket i løpet av de tre årene. Etter hvert, og tydelig fra 4. klasse, blir skrivning og lesing del av alle fag.

Veien inn i skriftspråket går fra skrivning til lesing. De store bokstavene, i stort format, blir satt ned på papiret med pensel eller kraftig skriveredskap, eller formet og beveget på mange andre vis. Skrivning er til å begynne med ikke bare en sak for fingrene, men for nær sagt hele kroppen. I løpet av de tre årene utvikler elevene håndskriften til å omfatte de små bokstavene og videre til sammenhengende skrift, vanligvis løkkeskrift.

To ferdigheter møtes når andreklassingene skriver: evnen til å forme bokstavene og oppmerksomheten for forbindelsen mellom lyd og tegn. Øvelse av linje og form i faget formtegnning (se læreplan for matematikk) går forut for skrivningen. Det legges vekt på å etablere riktig skriveretning og gode skrivevaner fra starten.

Gjennom flere hovedfagsperioder arbeides det grundig, variert og med stor elevaktivitet både muntlig og skriftlig, på å etablere sikker forbindelse mellom lyd og bokstav. Elevene vil være på mange forskjellige steder i sin individuelle skriftspråkutvikling. Å bli godt kjent med alle lyd-bokstavforbindelsene og ta dem i bruk i skrive-lese-aktiviteter skal være en erfaringsrik vei for alle, ledet av læreren og i fellesskap med jevnaldrende. Det arbeides både analytisk og syntetisk, både fra helheten av meningsfulle ord til den enkelte lyd og bokstav og fra den enkelte lyd og bokstav til ord.

En velprøvd arbeidsmåte, men ny for hver enkelt andreklassing, er å finne bilder som danner et mellomtrinn mellom lyd og bokstav. Forut går muntlig aktivitet med lyden i sentrum. Læreren leder så klassen til et tegnerisk uttrykk som tar vare på det karakteristiske både ved lyden og bokstavformen. Bildet kan ha tiknytning til fortellestoffet, men like gjerne til noe konkret i skolens nære omgivelser. Eksempelvis: lyden er /t/, bildet er av et tre, bokstaven er T, kjerneordet er TRE, enten det er et tre fra eventyr eller skolegården.

Andre arbeidsmåter er å la bevegelse stå i sentrum for veien fra lyd til bokstav, eller at stemningen i en lyd, særlig vokaler, blir utgangspunkt for maleriske eller dikteriske broer mellom lyd og bokstav.

Elevene skriver enkeltord og små tekster fra eventyr, kjente dikt, felles turer eller andre meningsfulle, nære innhold, med lærerens tekst som forelegg og skriftlig forbilde, eller etter eget øre.

Etter at alle lyd-bokstavforbindelsene er etablert og øvd variert, kan siste del av året gi gode muligheter for variert og tilpasset øvelse av skrive-leseferdighetene.

Hver skrivetekst er en lesetekst; den gjentatte arbeidsrytmen av å lytte, se, skrive, lese gir daglige impulser for hver elev til egen erobring av broen fra lyd til skrift. Varierte leseøvelser er del av det daglige skrive-lese-arbeidet i norskperiodene. Lærerne følger hver elevs utvikling av språklig bevissthet og skriftspråkmestring.

De små bokstavene blir så presentert og tatt i bruk, vanligvis i begynnelsen av 3. klasse. En periode med formtegningsøvelser kan forberede det nye skriftbildet. Formatet minsker, nye skriveredskaper tas i bruk, setningstegn og vekslingen mellom store og små bokstaver gir et godt lesbart skriftbilde. Målet for lesing i 3. klasse er å ta et felles skritt fra lesing av kjent til lesing av ukjent tekst. Lesing, især høytlesing, ses da som en sosial hendelse, noe en klasse kan gjøre i fellesskap, i tillegg til at lesing er og blir en stillferdig, indre, individuell aktivitet der elevene er på forskjellig sted i sin utvikling.

De felles skrive-lesetekstene er basert på et etablert forhold til innholdet; tekst står da i en meningsfull kontekst. Tekster kan skapes om dyrefortellinger og legender og om egne og felles erfaringer. De utformes i samarbeid lærer-elever og åpner for samtale om god tekstskepning, for eksempel måter å starte og avslutte, og for ortografi. Både felles og egne tekster deles med medelever.

I tillegg til å lese det egenskrevne, starter et felles arbeid med å lese tavletekster og trykte tekster, først som gjenkjennende lesing av kjent tekst og etter hvert som ny tekst i kjent kontekst. Tekstene åpner for varierte og tilpassete leseøvelser, for høytlesing og stillelesing. Lesehefter eller lesebok kan inneholde tekster som er kjent for klassen, tekster som omhandler kjente innhold og nye, ukjente tekster.

En lesetekst om høsten i 3. klasse arbeides med over flere dager, som høytlesing i plenum og gruppe, stillelesing, gjentatt lesing, lesing med voksenstøtte. Lesetekster knyttes til fortellestoffet, for eksempel lesing av fabler, og brukes som utgangspunkt for skrivetekster, eller til muntlige aktiviteter som dramatisering.

Målet for det samlede arbeidet med lesing er progresjon i leseferdighetene for hver elev. I en boksamling i klassen kan elevene finne egnet lesestoff for seg selv, i tillegg til det felles stoffet, og biblioteksbesøk kan legges inn.

Lærer bruker steinerskolens kartleggingsmateriell for norsk i 3. klasse som hjelp til å følge opp hver enkelt elev.

I 4. klasse blir skriving og lesing i alle fag etablert som en velprøvd praksis som fortsetter i forskjellige former gjennom alle skoleår. I 4. klasse er arbeidsboken som elevene utarbeider i de fleste hovedfagsperiodene det tydeligste uttrykket for denne arbeidsmåten, utviklet gjennom lærers muntlige presentasjon og den påfølgende undervisningssamtalen og tekstarbeidet i klassen. Samtidig fortsetter både det daglige muntlige språkarbeidet og det daglige fortellestoffet, eventuelt også

Økter med lesing. Muntlig og skriftlig norsk øves og utvikles dermed i alle fag på planen, mens norskfaget selv blir tydeligere rettet mot det spesielt norskfaglige.

Elevene øver sammenhengende skrift, som regel løkkeskrift. Igjen kan formtegningsøvelser legge et godt grunnlag.

Felles skrivetekster brukes til lese- og rettskrivningsøvelser. Elevene gir innspill til de felles skrivetekstene, og hver skrivetekst er en lesetekst. En mer prosessorientert arbeidsmåte kan også brukes, der et felles arbeid åpner for tekstarbeid i to eller flere skritt.

Fortellestoffet settes i sentrum for skrive-leseperioder i hovedfag. Fortellinger med tydelig tidslinje, markante skikkelser og dramatisk-engasjerende innhold legger listen lavt for å skrive egne gjenfortellende tekster. For eksempel kan skjønnlitterære beretninger om «gamle dager» på fiske, på seteren, på gården og i skogen inspirere til egne tekster og bilder med rike innhold. Gode fortellinger åpner også for undring og innsikt i andre menneskers og tiders livsbetingelser. Gjenfortellinger suppleres med tekster i andre sjangrer.

Skrivingen har også et estetisk siktemål, og det arbeides for god utforming av tekst- og bildesider i arbeidsbøkene. Bevisst arbeid med bilde og skrift danner et grunnlag for senere uttrykks- og vurderingsevne overfor andre billed- og tekstmedier.

Den individuelle lesingen gis tid og rom, gjerne som daglige økter i hovedfagsperioder, eller i egne øvetimer. I klassebiblioteket velger elevene lesestoff ut fra egne interesser og leseferdigheter. Kort introduksjon av nye bøker i klassebiblioteket kan åpne for nye leseerfaringer, og elevene kan anbefale bøker til hverandre.

I tillegg til den individuelle lesingen, fortsetter et felles, variert arbeid med lesing av små og større tekster, gjerne knyttet til årets temaer i fortellestoff.

Læreren har ansvar for å tilpasse øve- og arbeidsmåter og vite hvor hver elev er i sin skrive- og leseutvikling og vurdere hvilken form for tilpassing eller ekstra støtte som egner seg. Steinerskolenes kartlegging brukes, men den enkelte eleven vurderes ikke i forhold til fastsatte krav til lesehastighet og leseforståelse.

Språkkunnskap

Språkkunnskap i 2. – 4. klasse betyr å undre seg over, bli oppmerksom på og forstå språklige fenomener. Å leke med rim, rytme og språklyder hører til språkkunnskapen. Å snakke om ord og uttrykk, om eget språk og flerspråklighet er med på å grunnlegge et språk om språket.

Å oppdage og snakke om likheter og forskjeller mellom talespråk og skriftspråk vekker oppmerksomhet både for skrivemåter og for språkbruk i ulike situasjoner.

Fra og med 4. klasse er grammatikk et eget tema i norskfaget. Utgangspunktet er å lete etter språkets måter å uttrykke verden på, å utforske hvordan språket gjør det, ikke å memorere reglene i systemgrammatikken.

To temaer hører til språkkunnskapen i 4. klasse: kjennskap til de tre setningstypene spørresetninger, fortellesetninger og utropssetninger med sine setningstegn og kjennskap til ordklassene substantiv, adjektiv og verb. Til det første temaet: med lærerens hjelp stiller elevene all verdens mulige og umulige spørsmål, finner uttrykk som roper noe ut og setninger som forteller ting rett frem. Noe kan nedfelle seg som tekst, noe forblir muntlig. Til det andre temaet: med utgangspunkt i det muntlige språket, går elevene på leting etter hvordan språket uttrykker navn, egenskaper og handlinger i verden. De tre store, åpne ordklassene uttrykker på sett og vis våre begreper (substantiv), våre følelser og oppfatninger av hvordan noe er (adjektiv) og hvordan vi kan uttrykke handlinger, både de konkret synlige og de abstrakte og usynlige (verb). Ord finnes og samles i de tre kategoriene, muntlig og skriftlig.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i norskfaget gjennom lek, utforskning og praktisk virksomhet med rom for undring og spørsmålsstilling.

5. – 7. klasse

Norskfaget er integrert i den daglige hovedfagstimen i en bredde av fag. Hver dag inneholder kunstnerisk aktivitet med resitasjon, musikk og bevegelse, eventuelt daglig lesestund i perioder. Korte muntlige og skriftlige språkøvelser kan integreres i den første delen av hovedfagstimen. Periodevis kan det legges inn daglige lesestunder. Gjennom daglig muntlig og skriftlig bearbeidelse av lærestoff blir norskfaget integrert på tvers av fagene. I norskfaget spesielt er målet å utvide elevenes litterære erfaringer, styrke den språklige nysgjerrigheten deres og legge til rette for varierte lese- og skriveferdigheter og for muntlige ferdigheter og språkkunnskap.

Fortellestoff

Lærers muntlige fortelling er en gave av rikt språk og litterær kvalitet uten krav til individuelle leseferdigheter. Det er knyttet retningslinjer og forslag til fortellestoff til hvert av klassetrinnene 5. – 7. klasse (se under Innhold ovenfor). Tyngdepunktet er kulturhistoriske fortellinger fra mange deler av verden, kulturbærende fortellinger som ellers er vanskelig tilgjengelig for barn. Lærerens frie, muntlige formidling av fortellinger kan i perioder avslutte hver hovedfagstime uten noen annen form for bearbeidelse enn muntlig gjenfortelling og samtale. I andre perioder danner fortellingene et inspirerende utgangspunkt for bearbeidelse i form av tekst og bilde.

Høytlesing tar den frie fortellingens plass der det er formålstjenlig.

Muntlig språk

Arbeid med dikt er del av den daglige hovedfagstimen. Diktene kan blant annet være knyttet til årstid, fortellestoff og hovedfagsemner som historie og naturfag. Diktene hentes både fra den klassiske litteraturen og fra moderne forfattere. Det skal være plass til både tyngde og letthet, alvor og humor. Det velges dikt på begge hovedmål. Elevene skal bli kjent med dikterne som har skapt diktene. Det blir et grunnlag for senere litteraturkunnskap.

Målet er god diksjon og varierte uttrykk, både når dikt leses og når de øves inn fra øre til munn. Med noen av diktene kan målet være å kunne dem utenat og presentere dem for tilhørere, sammen eller individuelt. Dikt kan inkludere eller utvides til dramatisering.

Lærers muntlige presentasjon av fagstoff, med innslag av spørsmål og samtale, danner utgangspunkt for videre bearbeidelse i alle hovedfagsemner. Elevene øver oppmerksom lytting, uten å ta notater. Neste dag hentes gårsdagens innhold opp i samtale i klassen. Den individuelle hukommelsen både utfordres og sosialiseres i denne arbeidsmåten. For de yngre elevene er former for gjenfortelling, støttet av lærer ved behov, en trygg ramme. Undervisningssamtalen skal i tillegg gi rom for spørsmål og undring, styrke evne til drøfting, til å se alternativer og knytte ny kunnskap til annen kunnskap.

Samtalen blir gjort i plenum eller i grupper. Elever kan gjøre forberedte presentasjoner, alene eller i gruppe. Stikkord og spørsmål kan noteres og deles med klassen.

Innenfor det felles arbeidet får elevene rom for valg som inkluderer individuelle muntlige framlegg. Det kan være korte presentasjoner av bøker og filmer i norskfaget, eller eksempelvis av dyr og planter i naturfag, eller av et sted eller reise i geografi. I norskfaget blir det arbeidet med å finne og bruke egnede kilder, på papir og digitalt, og å diskutere kvalitet på ulike kilder.

Samtaler og diskusjoner i forbindelse med aktuelle spørsmål, klassedemokrati og elevrådssaker gir anledning til å øve god samtalekultur, respektere andres meninger og uttrykke sine egne.

Skriftlig språk

5. – 7. klasse er viktige år for mengdetrening av leseferdighetene og for å møte et mangfold av innhold og språklige uttrykk i lesestoffet. Skjønnlitteratur gir stor tekstmengde med tydelige sammenhenger i innholdet. Skjønnlitteratur er derfor sentralt, både som felles lesestoff og for elevenes egne valg. Hovedvekten i 5. – 6. klasse ligger på leseglede, leseopplevelse og deling av leseerfaringer i henhold til egne preferanser. I 7. klasse forsterkes innslaget av refleksjon, vurdering av tekst og beskrivelse av språklige trekk i ulike sjangrer.

Elevene får hjelp til å finne egnet stoff å lese og til å gjøre egne valg. Tid settes av til stillelesing og høytlesing, i hel klasse eller i grupper, og til samtale om lesestoff. En kan også inkludere daglige lesestunder i hovedfagsperioder og gjøre avtale om daglig lesing hjemme, gjerne som høytlesing.

Når klassen har en skjønnlitterær bok som felles lesestoff, varieres arbeidsmåtene: lese stille, lese deler høyt for hverandre, lærer kan fortelle deler av boken, elever kan fortelle. Høytlesing som formidlingskunst blir pleiet. Lesetekster på sidemålet velges helst fra nyskrevet litteratur.

I tillegg til skjønnlitteratur skal elevene møte forskjellige typer fagtekster. De krever andre lese måter, siden rekkefølge og grafisk utforming av tekster og illustrasjoner ikke er lineær og teksten sjelden følger en tidslinje. I løpet av 5. – 7. klasse skal elevene bli grunnleggende kjent med arbeidsmåter for fagbøker, ordbøker, oppslagsverk og digitale kilder. Kildekritikk i form av oppmerksomhet for kvalitet på kilder forsterkes i 7. klasse, med vurdering av både papirbaserte digitale kunnskapskilder og drøfting av grunnleggende nettvettregler.

Klassebibliotek med et variert utvalg hva gjelder innhold, vanskegrad og teksttyper gir mulighet for valg. Utvalget av bøker kan varieres gjennom året i forhold til temaer i hovedfag og elevers interesser og behov. Biblioteksbesøk inkluderes i forhold til tilgjengelighet.

I norskfaget arbeider elevene med en bredde av skriveoppgaver i forskjellige sjangrer: tekster knyttet til lesestoff og til egne opplevelser og interesser, tekster med konkrete mottakere (brev, invitasjon, avis m.m.), fortellinger, dikt og saktekster. Fabulerende og kreative skriveøvelser kan brukes. I 7. klasse er fokus også på gode og nøyaktige beskrivelser av for eksempel gjenstander, landskap og hendelser. Tilpasset alder og elevenes behov arbeides det med strukturen i tekster, med ortografi og tegnsetting og med kunsten å gi og få respons. Språklig stil og språklige virkemidler for forskjellige formål blir tematisert.

Håndskriften pleies; den skal være god å bruke og god å lese. Elevene øver bruk av tastatur til enkelte skriveoppgaver, for eksempel tekstsamling i et fag, eller brev/invitasjoner som skal sendes ut. Ferdigheter i tastaturbruk/touchmetoden skal være på plass ved slutten av 7. klasse.

Elevene skriver også mye i andre fag enn norsk. De skriver hver dag og de skriver i et mangfold av sjangrer i arbeidsbøkene i alle fag, der det muntlig bearbejdet innholdet får sitt uttrykk i tekst og bilde. Tekstarbeidet utvikler seg fra i hovedsak å samarbeide om felles tekster, eller ha lærernes tekster som språklige forbilder, til i hovedsak å skrive egne tekster. Råd og hjelp for tekstsaking skal være integrert del av alle fag. Elevene prøver og øver måter å ordne et tema ved hjelp av tankekart, stikkord, disposisjon m.m. Arbeidsmåtene varieres, fra å skrive spontane tekster uten tanke på feil og omarbeiding, til en prosessorientert arbeidsmåte. Ofte vil elevene skrive i to skritt: utkast som bearbejdes, ved lærers eller medelevers hjelp, før teksten finner sin endelige form.

Tekster i hovedfagsbøkene deles med klassekameratene.

Fortellinger med tydelig tidslinje, for eksempel norrøne myter i 5. klasse, eller greske heltefortellinger i 6. klasse, gjør terskelen lav for å skape gjenfortellende tekster etter den felles muntlige bearbejdelsen. Hjemstedslære/geografi åpner for andre oppgaver, for eksempel å beskrive rommet

eller huset sitt og siden skoleveien, for så å finne informasjon om hjemkommune og fylket de tilhører. Man starter med konkrete beskrivelser av det kjente. I neste omgang kan dette gi inspirasjon til naturskildringer, reiseskildringer og til faktabasert kunnskap om fylker, byer, elver, fjell, sjøer og land. Botanikk i 6. klasse kan inspirere til diktskriving, mens fysikk i 7. klasse trenger saktekster som beskriver et hendelsesforløp. I historiefaget er det rom for mange teksttyper, fra saklige referater til fiksjonsfortellinger med historiske skikkelser som jeg-person, eller å se en hendelse gjennom øynene til flere involverte.

I tillegg til tekster basert på felles innhold i opplæringen, arbeider elevene med oppgaver etter egne valg innenfor ulike fag. Det gir øvelse i å finne gode kilder og utvikle tekster med passende struktur. Konkrete spørsmål som skal besvares kan være en hjelp for de yngste. Idemyldring, tankekart, disposisjon kan øves i forhold til konkrete oppgaver.

Håndskriften kan utvides til å prøve runealfabetet, futharken, i 5. klasse, det greske alfabetet i 6. klasse og middelalderens kalligrafi i 7. klasse. Fra 7. klasse bearbeides enkelte oppgaver med digital tekst- og billedbearbeiding, og digitale verktøy kan brukes i presentasjon av oppgaver.

Språkkunnskap

Arbeid med rettskrivning og tegnsetting er del av norskfaget, men er også integrert i tekstskapingen i alle fag. Elevenes egne tekster gir læreren kunnskap om hva de trenger å øve.

Nye temaer i grammatikken bearbeides gjerne i en årlig hovedfagsperiode.

Til språkkunnskapen hører en begynnende sjangerbevissthet og kunnskap om språklig stil og språklige virkemidler. Gjennom årene har elevene blitt kjent med fiksjon som eventyr, myter, sagn og fortelling i tillegg til sakprosa. Nå leser de tekster i forskjellige sjangre: fantasy, nåtidsrealisme, tegneseriefortelling, biografi, historie, som åpner for at elevene blir oppmerksomme på karakteristiske språklige trekk. I 7. klasse kan sjangrer i sakprosa undersøkes. Virkemidler i dikterisk språk løftes fram i det daglige arbeidet med dikt. I 7. klasse er bilder i språket et tema som deretter utvikles over år.

Det legges vekt på å utvikle og bruke et språk om språket, både om språklig stil og virkemidler og om grammatikk.

Grammatikken utvides med arbeid rundt verbets tider, bøyningsformer av substantiv og adjektiv i 5. klasse. Det videreføres i 6. klasse med å bli kjent med resten av ordklassene. En nøkkel for språklæren er å legge til rette for at elevene undersøker/blir oppmerksom på språklige fenomener og prøver å sette ord på dem. Dagligdags språk om kjente ting kan brukes til å finne og beskrive grammatiske fenomener. I 7. klasse er syntaks et hovedtema i grammatikken. Subjekt, verbal, objekter og adverbialer gjennomgås og gjenkjennes i hverdagslig språk. Elevene kan gå på leting, finne og skape eksempler: hvilke roller spiller de ulike setningsleddene i setningen, hvilke oppgaver fyller de?

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i norskfaget gjennom utforskning og praktisk arbeid samt refleksjon og vurdering av egne og andres tekster.

8. – 10. klasse

Arbeidsmåtene i alle fag, især periodefagene, skal legge til rette for progresjon i muntlige og skriftlige norskferdigheter. Faglig samtale, muntlige presentasjoner og lesing tilknyttet ulike temaer er

sentralt. Daglig skriftlig bearbeidelse av fagstoff gir omfattende og kontinuerlig skrivetrening. Det betyr mye for selve læringsprosessen i de enkelte fag, men også for evnen til å uttrykke seg faglig eksakt og tilpasset det faglige innholdet. Elevene planlegger, utformer og bearbeider tekstene sine manuelt og digitalt. Å kunne ta notater og velge ut sentrale innhold i en stor mengde stoff er utfordringer i 9. – 10. klasse. På den annen side gir fagene, især samfunnsfag og naturfag, mange muligheter til både drøftende oppgaver og kreative, litterære uttrykk.

Biografier kan brukes som fortellestoff fra lærer i 8. – 9. klasse i ulike fag. Å bli kjent med livsløpet til mennesker som har bidratt på forskjellige samfunnsområder og til forskjellige tider, kan gi et utvidet perspektiv på fagkunnskapen. Biografier er også aktuelt som elevpresentasjoner eller skriftlige sær oppgaver. I norskfaget spesielt er forfatterbiografier en nøkkel til litteraturhistorie og –kunnskap.

Alle skoledager kan starte med resitasjon av dikt som er knyttet til det faglige innholdet. Diktene åpner en annen dør til fagstoffet enn opplæringen forøvrig. I perioder kan elever komme med egenvalgte dikt. Den første delen av hovedfagstimen kan også i perioder brukes til diskusjon om hendelser i nyhetsbildet, til lesing og drøfting av en aktuell tekst fra media eller en faglig kilde, eller til korte økter med dagbok eller øvelser i kreativ skriving. I løpet av ungdomsskoletiden er det rom for dramatisering/skuespill i samarbeid med andre fag, især håndverk, maling, musikk og eurytmi.

Nedenfor blir kun arbeidsmåtene i norskfaget selv omtalt.

Muntlig språk

Gjennom alle klassetrinn har kjennskap til forfatterne ledsaget det daglige arbeidet med dikt og fortelling. I ungdomstrinnet blir denne kjennskapen fordypet og utvidet.

Det daglige innslaget av diktlesning og resitasjon inkluderer middelalderballader og nyere dikt som skildrer hele hendelsesforløp. Utvalgte dikt kan utvikles og bearbeides for formidling til andre. Dikt kan dramatiseres og utvides med sang, musikk og bevegelse. Som i tidligere år, er både nynorsk lyrikk og bokmålslyrikk representert. Svensk, dansk og oversatt lyrikk, fra samiske og andre språk, leses og bearbeides. I 10. klasse vektlegges et litteraturhistorisk perspektiv, fra norrøn diktning til nålevende diktere.

Lærers muntlige presentasjon av fagstoff er sentralt i norskfaget, med repetisjon, samtale og fordypning dagen etter, før et skriftlig arbeid med stoffet i arbeidsbok eller andre formater. I 8. – 10. klasse legges det i økende grad vekt på utvidelse, videreføring og diskusjon av sider ved fagstoffet, enten det gjelder klassisk litteraturkunnskap eller tidsaktuelle spørsmål i forbindelse med språk, yringer, kilder, medier. Elevenes muntlige presentasjon av litteratur, forfatterbiografier og annet fagstoff er del av den kontinuerlige undervisningssamtalen.

Elevene presenterer korte framlegg om forberedte temaer. Improviserte presentasjoner av oppgitte temaer kan også brukes.

Å snakke sammen om spørsmål som går ut over det rent faglige er viktig. Teknikker og holdninger som skaper rom for god samtalekultur på tvers av meninger og idealer blir understøttet.

Skriftlig språk

Litteraturkunnskapen i 8. – 10. klasse skal bygge på og utvide barnetrinnets læringsaktiviteter i muntlig og skriftlig språk og i språkkunnskap.

Elevene blir kjent med skjønnlitterære sjangrer gjennom møter med tekster. Fortelle- og lesestoffet fra barnetrinnet kan kaste lys på en rekke prosasjangre. Litteraturhistoriske temaer og lesing av ny ungdomslitteratur i 8. – 10. klasse utvider sjangererfaringene. Daglige møter med dikt gjennom alle år danner grunnlag for å gjenkjenne, omtale og selv ta i bruk språklige bilder og andre dikteriske virkemidler. Noen grunnleggende faguttrykk i litteraturkunnskap introduseres i utforskning av og

samtale om skjønnlitteratur. Både å studere tekst og å diskutere tekst har en plass gjennom de tre årene.

Elevene har vært med på å bruke dramatikkenes virkemidler i små og større skuespill. I 8. – 10. klasse utvikles grunnleggende fagtermer også på dette området.

I 8. og 9. klasse arbeider elevene med forfatterbiografier og tekstutdrag fra norsk litteraturhistorie, med hovedvekt på tiden for det nasjonale gjennombruddet, romantikken og realismen. Forholdet mellom liv og diktning blir drøftet ut fra datidens brennende spørsmål. Temaer som eventyrinnsamling og bakgrunnen for to norske skriftspråk, men også klasseskiller og kvinnes stilling, belyses gjennom forfatterbiografier.

I 10. klasse er hovedtemaet en kronologisk gjennomgang av norsk litteraturhistorie, fra norrøn tid og frem til vår tid. Romantikken, med Wergeland og Welhaven som ruvende og motsetningsfylte dikterskikkelser, danner et tyngdepunkt.

Fortellertekniske grep og språklige virkemidler fra skjønnlitteratur eller med litteraturhistoriske særtrekk prøves ut som forbilde for egne tekster. Kan en situasjon, et handlingsforløp eller et sted beskrives i forskjellige litterære stilarter, som romantisk, nasjonalromantisk, realistisk, naturalistisk inspirert tekst? Hvordan blir en skildring med en jeg-forteller i forhold til når en allvitende forteller er formidleren? Hva om en hendelse skildres i dikt eller kortprosa, eller som en avisreportasje?

Også sjangrer og språklig stil i saktekster undersøkes, omtales og prøves ut.

Lesing av ny og gammel skjønnlitteratur, høyt og stille, fritt valgt og felles, er sentralt i norskfaget. Gode leseferdigheter er en nøkkel til estetisk opplevelse, danning og kulturkunnskap, men også til ordforråd og skriveferdigheter. Oversatt litteratur, fra samisk og andre språk, tas med i utvalget.

Lesing av fagtekst utvikles videre, på papir og skjerm og med mer komplekse tekster enn i foregående år. Stoff som er organisert som grafisk sammensatte tekster av bilde og ord, tall og diagrammer, tekstbokser og sprang til videre lesning krever en egen form for lesning og forståelse som øves i løpet av de tre skoleårene.

Ulike lesestrategier tas i bruk, tilpasset tekst og mål for lesingen: lesing av sammensatt tekst, understreking av nøkkelord, skumlesing, lesing av kart, statistikk, bruk av oppslagsverk, lesing på skjerm.

Nyskrevet litteratur på nynorsk brukes som felles lesestoff i 8. og 9. klasse og følges opp med gjenfortellinger og annen skriftlig bearbeidelse på nynorsk.

I 10. klasse tas tekster med tilknytning til litteraturhistorien inn: utdrag fra Snorre i originalspråk, språkeksempler fra dansketiden og fra overgangen til moderne bokmål og nynorsk.

Eksempler på forskjellige sjangrer i fiksjonslitteratur og faglitteratur leses og utvider sjangerkunnskapen, med bruk av et egnet fagspråk. Elevene får oppgaver for egen utforskning.

Arbeidet med tekst og bilde i hovedfagsbøkene i norsk danner ryggraden i tekstarbeidet.

Større selvstendighet tilstrebes gjennom de tre skoleårene. Bredden i teksttyper utvides. Blant annet brukes essays, skjønnlitterære tekster, argumenterende/reflekterende tekster basert på hovedfagsstoff. Eget tilvalgsstoff oppmuntres, eller forventes etter avtale.

Ulike formater og presentasjonsmåter av faglig innhold tas i bruk. Dramatisering, musikk, foto og film er noen av mange muligheter. Kildesøk, kildebruk og henvisningspraksis tas inn i tekstarbeidet.

Språkkunnskap

Litteraturkunnskapen i 8. og 9. klasse er en innfallsvinkel til temaet norsk språkutvikling. Gjennom arbeid med nynorsk litteratur tematiseres bakgrunnen for to skriftspråk i Norge. De samiske språkenes stilling omtales i 9. klasse. I oversiktsperioden i 10. klasse blir temaet språkhistorie utvidet.

Samtale og kunnskap om dialekter og sosiolekter er tema i 9. – 10. klasse. Flerspråklighet, språk og identitet og språklig mangfold i Norge er temaer for utforskning, samtale og refleksjon.

Gjennom de tre skoleårene legges det vekt på at elevene møter, leser og skriver tekster i en bredde av sjangrer. Progresjonen fram til 10. klasse ligger ikke minst i at sjangrene blir begrepsmessig omtalt og forstått.

Grunnleggende begreper og appellformer fra retorikken behandles. Språklige og visuelle virkemidler i reklame og debatt kan undersøkes og drøftes.

Gjennom de tre årene arbeides det med oversikt over og repetisjon av grammatikk, rettskriving, tegnsetting og syntaks. Ferdighetsøvelse legges opp til å møte elevenes egen vurdering av behov og relevante arbeidsmåter. I 9. og 10. klasse gjennomgås sidemålets grammatikk.

Det arbeides med utvidelse av ordforrådet. Litteratur, også eldre, er en av kildene til dette. Metaforer og andre språklige bilder og virkemidler løftes fram og tas i bruk.

Ordtak kan omskrives, dramatiseres og drøftes. Faste uttrykk og talemåter tematiseres. Elevene arbeider med å finne og bruke synonymer, antonymer, homonymer osv. Fremmedord er et tema, likeledes lånord, særlig fra engelsk; kan det skapes norske erstatninger?

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i norskfaget gjennom å utforske, argumentere, analysere og reflektere over norskfaglige emner og sammenhenger mellom dem, og med fagspråk og teorier vurdere egne og andres tekster. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til og til å reflektere over egen faglig utvikling. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget norsk.

Sluttvurdering

Sluttvurderingen skal uttrykke den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen etter 10. klasse. Samlet kompetanse inkluderer evne til utforskning gjennom praktisk og kunstnerisk tilnærming i kombinasjon med kunnskap, forståelse, refleksjon og kritisk tenkning. Sluttvurderingen skal basere seg på hvordan eleven skaper tekst og behersker sjangere og språklige virkemidler. Den skal vise elevens muntlige ferdigheter i ulike sammenhenger og på hvilken måte eleven benytter og synliggjør refleksjon omkring kildebruk.